

MÜ'09

Eetika – bioeetika

Hele Everaus

Websteri sõnastik määratleb eetikat kui distsipliini, mis käsitleb mis on vale ja mis õige, või mis on hea ja mis on halb. Filosoofid omistavad eetikale erinevaid tähendusi. Singer määratleb eetikat kui viisi, kuidas me peame elama ja missugused meie eesmärgid peavad olema. Neatch defineerib eetikat kui valikute analüüsi, mingi valiku tegemine tähendab otsust, et see on parem kui alternatiivid. Gerti järgi on eetika avalik süsteem, mis rakendub kõigile ratsionaalsetele isikutele ja hõivates käitumist teiste isikute suhtes.

Eetika sisuks on väärtused. Eetika propageerib seesmiselt olulisi väärtusi. Kuidas kloonida inimest on teaduslik ja tehniline küsimus. Kas see on õige või vale, on eetilise probleem. Kuidas kõige inimlikumalt läbi viia eutanaasiat on meditsiiniline ja tehniline aspekt, kas eutanaasia on õige või vale, on eetika küsimus.

Eetika on kõigis inimese tegutsemise sfäärides. Eetilised küsimused kerkivad avalikuks professionaalses ja personaalses sfääris. Nad eksisteerivad äris, teaduses, õiguses, inseneriteaduses, poliitikas, põllumajanduses ja sõjalistes sfäärides. Biomeditsiiniline eetika hõlmab eetilisi dilemmasid kliinilises meditsiinis (meditsiinieetika) ja seotud bioloogilistel ja tehnoloogilistel aladel (bioeetika). Meditsiinieetikat ja bioeetikat ei saa pidada üksnes esoteeriliseks teoreetiliseks tegevuseks, sest nad mõjutavad otseselt meie elu ja nende inimeste elu, kellest me hoolime.

Missugust teooriat või tehnikat peame kasutama, et lahendada eetilisi probleeme? Kuigi eetilised dilemmad võivad olla raskesti lahendatavad, ei saa neid ignoreerida, sest sageli ei saa vältida eetilisi otsustusi. Kas kuueteist-aastaselt poisil peab laskma surra, sest tema Jehoova tunnistajatest vanemad keelduvad vereülekandest? Kas inimese embrüonaalsete tüvirakkude uuringuid lubada, tuleb ühel või teisel viisil otsustada. Näiteid võib teisigi tuua.

Kuna eetilised dilemmad on multidimensionaalsed ja neid võib käsitleda erinevast perspektiivist on hõlmatud mitmed distsipliinid. Sajandeid õpetas religioon põhilisi käitumisreegleid. Esimesed moodsad bioeetikud olid filosoofid ja teoloogid. Õigusel on biomeditsiinilises eetikas roll ja kui lihtsustatult väljendada, siis määrab õigus, mis on eetiliselt lubatud ja keelab, mis on ebaeetiline.

Missugused on tänased sõlmküsimused bioetikas? Kui möödunud viimastel aastakümnetel oli patsiendi autonoomia diskussioonide keskpunktiks, on täna kriitiliseks küsimuseks arsti autonoomia. Patsiendid muretsevad, et arst on kaotanud oma autoriteedi ja et tema autonoomne võimekus tegutseda haige huvides on mõjutatud uutest ja sageli peidetud reeglitest ja finantsaspektidest. Kui eelnevalt oli eetilistes dilemmades tüüpiliseks küsimuseks „Mida ma pean tegema?“, siis tänapäeval fokuseeruvad mitmed eetilised dilemmad küsimusele: „Mida ma saan teha?“ Küsimus tunnistab olulisi vastuolusid kliinilistes ja moraalsetes valikutes. Kuigi uue bioetika parameetrid pole kaugeltki selged, on rida laiu küsimusi juba ilmsed. Vaja on enam empiirilisi uuringuid, mis puudutavad eetikat nii patsiendi-teenuse osutaja suhtes kui ka meie tervishoiu institutsioonides ja süsteemides. Meditsiinieetika liigub kriitiliste printsiipide kinnitamisest uurimustele, mis peavad selgitama takistusi eeltoodud printsiipide rakendamisele. Siin on vaja tervet rida erialasid meditsiinist humanitaar- ja sotsiaalteadusteni välja. Tingimata on vaja uurida meditsiinipoliitika ja meditsiinieetika seoseid. Sedamööda kuidas meditsiin muutub peab muutuma ka meditsiinieetika.

Bioeetika probleemide olemus on lülitunud ümber interpersonaalselt (mis on ikka oluline) institutsionaalsele. Meditsiinijuhtide autoritaarsus on usurpeerinud arstide autoriteedi ja patsientide õigused. Tehnoloogia kasutamine on poliitikas ja finantseerimises samavõrra või enam oluline kui meditsiiniline vajadus. Haigete vajadusi diskuteeritakse, mitte vaid filosoofide poolt, vaid isegi parlamendisaadikute poolt, kelle arvamused on tihti poliitilise ideoloogia värvi. Kaasaegses bioetikas tunnistatakse, et ületähtsustatud on autonoomia eetika ja enamasti tuge oodatakse õigluse eetikale. Enamasti käsitletakse bioeetikat kui distsipliini, s.t töid, mis teadlased on teinud kasutades erinevaid uurimismeetodeid ja analüüsi ning tulemused on väljendatud spetsiifilistes terminites. Samas on olemas veel teinegi bioeetika. See eksisteerib meedias, poliitilistel debattidel, haiglate komiteede koosolekutel, haigete perekondade ja arstide murelikel diskussioonidel ravi küsimustes, biotehnoloogia kompaniides ja paljudes teistes kohtades. See ei ole formaalsete kontseptsioonide ja

analüütilise metodoloogia bioetika. Seda bioetikat kannavad nõ seotud inimesed, kes näevad probleeme ja tahavad neile lahendusi.

Kas pole just bioetika kui distsipliin õigustatud sel määral mil ta pakub avalikkusele ideed ja ideaalid, mis demokraatliku ühiskonna vahendite kaudu nihutab sotsiaalsed, institutsionaalsed ja majanduslikud jõud suunas, mis paremini peegeldavad eeltoodud eetilisi ideid ja ideaale.

Kirjandus:

- Singer, P. Ethics. Oxford University Press. Oxford. New York, 1994
- Neatch, R:M: Medical Ethics. Jones and Bartlett. Boston. Portola Valley, 1989
- Gert, B. Mortality: A New Justification of the Moral Rules. Oxford University Press, 1988